

Van: Cuperus, Huib

Verzonden: donderdag, oktober 26-2006 12:03

Aan:

Onderwerp: RE: Acties / Afspraken gesprek Sdu d.d. 24.10.2006

Geachte

Naar aanleiding van ons gesprek d.d. 24 oktober jl., hierbij een reactie op twee door u aan de orde gestelde zaken.

1. **Het stralingsgedrag van het NewVote apparaat in relatie tot het "meekijken" met de kiezer tijdens het stemmen.**

In ons overleg d.d. 24 oktober jl., verzocht u Sdu om te onderzoeken of het door de AIVD geconstateerde stralingsgedrag van het NewVote apparaat te reduceren is. Overleg met technisch deskundigen heeft ons tot de conclusie geleid dat het door de AIVD geconstateerde stralingsgedrag niet eenvoudig en niet op korte termijn te reduceren is. En dan nog zou de vraag open blijven staan of reductie van het stralingsgedrag het "meekijken" in de toekomst helemaal uitsluit.

U gaf in ons gesprek aan dat het "meekijken", zoals door de AIVD gedemonstreerd, een niet geoorloofde (strafbare) activiteit is. Zo is het ook niet toegestaan om een verborgen camera in een stemhokje te plaatsen waarin met behulp van "formulier en rood stempotlood" gestemd wordt.

2. **De GPRS verbindingmogelijkheid van het NewVote stemapparaat.**

De GPRS verbindingmogelijkheid is uitgeschakeld tijdens het stemmen (tussen het moment van openen door de voorzitter van het stembureau en het printen van de uitslag na sluiting van het stembureau). Dit is door TNO tijdens de keuring geverifieerd. Het met behulp van deze verbindingmogelijkheid verzenden van de voorlopige uitslag van een verkiezing, in analogie met het doorbellen van de uitslag na telling van de traditionele "formulier en rood stempotlood" uitslag, is voor Sdu van commerciële betekenis in het aanbod wat wij onze klanten doen.

Het NewVote stemapparaat is gekeurd door TNO ITSEF. Hierin is onder andere de beveiliging van de stemapparaten beoordeeld door TNO ITSEF aan de hand van de gestelde voorwaarden in de Kieswet, het Kiesbesluit en de daarbij horende bijlage. TNO ITSEF heeft geconcludeerd dat het NewVote stemapparaat aan deze voorwaarden voldoet en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft goedkeuring verleend om deze NewVote stemapparaten in te zetten voor het gebruik bij verkiezingen.

Wij menen dan ook dat wij dit apparaat bij de komende verkiezingen in kunnen zetten.

Met vriendelijke groet,

Huib Cuperus
Directeur Sdu Uitgevers

Datum
27 oktober 2006

Ons kenmerk
2006-0000351208

Onderdeel
CZW

Inlichtingen

Uw kenmerk

Blad
1 van 1

Aantal bijlagen
1

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.minbzk.nl

Sdu-uitgevers
t.a.v. H. Cuperus, directeur
Postbus 20025
2500 EA Den Haag

Onderwerp
stemmachines

Geachte heer Cuperus,

In vervolg op uw mail van 26 oktober jl. aan mij inzake het stralingsgedrag van het New Vote-apparaat, nodig ik u uit voor een gesprek over het hieraan te verbinden vervolg op 30 oktober a.s. om 8.30 u te Herengracht 17. Ter voorbereiding van dit gesprek doe ik u hierbij toekomen het rapport van de AIVD van heden waarin de conclusies zijn vervat van het AIVD-onderzoek. Deze wijken niet af van hetgeen eerder mondeling met u door mij is besproken. Mocht u nog nadere informatie hierover willen, kunt u contact opnemen met

DE MINISTER VAN BESTUURLIJKE VERNIEUWING EN
KONINKRIJKSRELATIES,
Voor deze,
DE PLV. DIRECTEUR CONSTITUTIONELE ZAKEN EN WETGEVING,

Van:

Verzonden: maandag 30 oktober 2006 13:12

Aan: 'h.cuperus'

CC:

Onderwerp: Verslag van het overleg met de heer Cuperus op 30 oktober 2006

Geachte heer Cuperus,

bijgaand een kort verslag van ons gesprek van vanochtend,

mvg.

Verslag van het overleg tussen [naam], directeur CZW, en de heer Cuperus, SDU, op maandag 30 oktober 2006 inzake het voornemen om de goedkeuring van New Vote en RS-Vote in te trekken

Het rapport van de AIVD dat aan de heer Cuperus is gezonden heeft bij hem niet tot nieuwe inzichten geleid. Hij kan zich vinden in de strekking van het rapport, al is hij het niet helemaal eens met de kleuring van het rapport. Hij verzoekt om de achtergrondinformatie die de AIVD voor het rapport heeft gebruikt. De [naam] zegt toe dit na te gaan. Na afloop van het gesprek blijkt dat de heer Cuperus dit verzoek ook reeds heeft gedaan in zijn gesprek met de AIVD. De AIVD heeft toen al aangegeven dat voor het onderzoek uitsluitend gebruik is gemaakt van algemeen beschikbare techniek en informatie. Er komt dus geen nadere achtergrondinformatie.

De [naam] stelt de heer Cuperus in het gesprek op de hoogte van het voorstel aan de minister om over te gaan tot intrekking van de goedkeuring van de stemmachines. Hij overhandigt de heer Cuperus het concept van de mededeling en stelt hem in de gelegenheid op het concept te reageren.

De heer Cuperus stelt dat hij in het gesprek geen formele reactie zal geven. Hij wil eerst met zijn juristen en technici overleggen. SDU is bezig te bezien of er maatregelen te treffen zijn om het effect van de straling te beperken. Een technische oplossing is volgens hem misschien wel haalbaar voor 22 november. Een software matige oplossing kan relatief eenvoudig zijn. Maar hij betwijfelt of de goedkeuringsprocedure dan wel afgerond kan zijn. De [naam] stelt dat hij de mogelijke technische oplossing vandaag graag wil horen. Hij zal dit dan doorgeven aan de AIVD.

Ten aanzien van de mededeling licht [naam] toe dat ook de oude types erin zijn vermeld. Deze zijn niet in de test van de AIVD betrokken, maar BZK gaat er vanuit dat voor deze types grosso modo hetzelfde geldt. De heer Cuperus stelt dat SDU nooit gevraagd is om op het stralingseffect te testen. Het is hem niet bekend of de oude versies dezelfde effecten hebben. De oude versies worden echter niet meer gebruikt. Het is aan het ministerie om de goedkeuring voor alle versies in te trekken.

De heer Heida informeert de heer Cuperus vervolgens over de verdere gang van zaken (de waarschuwing van de 35 betrokken gemeenten over het voornemen tot intrekking van de goedkeuring, het uitgaan van het voornemen tot intrekking van de goedkeuring, de persconferentie, de brief aan de Tweede Kamer en het overleg met de Tweede Kamer op 31 oktober.) Ook stelt hij de heer Cuperus in kennis van het feit dat de aangevraagde goedkeuring van de nieuwste versie NewVote 5.1.2. niet zal worden verleend.

De heer Cuperus stelt dat waarschijnlijk als technische contactpersoon de [naam] zal optreden. Van de zijde van de AIVD is dit waarschijnlijk [naam], aldus de [naam].

De heer mr.dr.s. A. Nicolai
Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing
en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Ons kenmerk
LJ2006.082

Uw referentie
Uw mededeling d.d. 30-10-2006
kenmerk 2006-0000352288

Datum
3 november 2006

Doorkiesnummer
(070) 378 96 79

Bijlage(n)

Afdeling

Betreft

Fax
(070) 799 98 25

Zeer geachte heer Nicolai,

Naar aanleiding van uw aan Sdu per e-mail van 1 november jl. gezonden Mededeling gedateerd 30 oktober 2006 met kenmerk 2006-0000352288 zijn wij genoodzaakt het volgende onder uw aandacht te brengen.

1. Het gebruik van stemmachines bij verkiezingen vergt enerzijds, dat de leverancier daarvan voldoet aan de ten aanzien van die machines wettelijk voorgeschreven vereisten en anderzijds, dat de daarvoor verantwoordelijke overheidsinstanties er zorg voor dragen dat de stemlokalen zodanig zijn ingericht dat het stemgeheim gewaarborgd blijft.
2. De door genoemde Mededeling bestreken NewVote machines zijn laatstelijk met het besluit van 18 september 2006 met kenmerk 2006-0000287695 goedgekeurd voor gebruik bij verkiezingen als voldoende aan de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997.
3. Op basis van het in genoemde Mededeling geciteerde AIVD rapport moet voorshands worden aangenomen, dat het "stralingsgedrag" van het NewVote stelsysteem het moeilijk maakt dat, met onoorbare middelen, "live" kan worden "meegekeken met de kiezer".
4. Hoewel het verschijnsel van aan elektronische apparatuur inherente elektromagnetische effecten reeds vele tientallen jaren bekend is, en met het oog daarop bij diverse toepassingen van dergelijke apparatuur, bijvoorbeeld in het kader van beveiliging van vertrouwelijke informatie bij Defensie, grond pleegt te zijn voor het treffen van voorzieningen om dergelijke effecten in te dammen, bevat voormelde Regeling dienaangaande geen voorschriften. In paragraaf 2.3 van het AIVD rapport wordt dat onderkend door de daarin vervatte aanbeveling terzake alsnog expliciete eisen te stellen.

03112006

Graag bij het beantwoorden van deze brief datum en kenmerk vermelden.

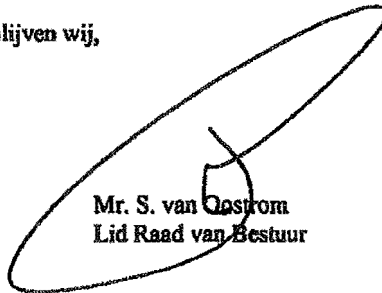
5. Uit het AIVD rapport blijkt voorts, dat de daarin gesignaleerde inbreuk op het stemgeheim zich slechts dan kan voordoen wanneer, naast hetgeen door het stralingsgedrag van de machines op zekere afstand kan worden waargenomen, ook de identiteit van de kiezer kan worden vastgesteld. Als in de door de AIVD onderzochte "aanvalsscenario's" beschreven, zou die identiteit kunnen worden vastgesteld door overbrenging via mobiele telefoon, (verborgen) microfoons of opname apparatuur van de door de leden van het stembureau hardop voorgelezen naam van de kiezer.
6. Dat de overheid het tot haar plicht moet rekenen dergelijke, op het achterhalen van de identiteit van de kiezer gerichte, handelingen als strafbare feiten te beschouwen, is in het AIVD rapport en ook in de redengeving van uw Mededeling geen punt van overweging geweest. Zo ook niet de vraag of en in welke mate er werkelijk van een dreiging gesproken kan worden.
7. Het gevaar van een dergelijke identiteitsherkenning zou, zo al niet geheel, in ieder geval in belangrijke mate teruggedrongen kunnen worden door, op de voet van artikel J 15 van de Kieswet te treffen, maatregelen omtrent de inrichting van, en de gang van zaken in, de stemlokalen, zoals
  - het zodanig doen voorlezen van de naam van de kiezer, dat die niet door onbevoegden kan worden afgeluisterd,
  - een verbod tot het bij zich hebben, althans gebruiken, van mobiele telefoons en opname apparatuur en toezicht op de naleving van zo'n verbod en
  - controle van het stemlokaal op de aanwezigheid van verborgen microfoons.
8. Het gevaar dat onbevoegden, als gevolg van door de machines verspreide straling, op bepaalde afstand daarvan kennis kunnen nemen van in de apparatuur opgeslagen gegevens zou, eveneens met toepassing van het al genoemde artikel J 15 van de Kieswet, in belangrijke mate teruggedrongen kunnen worden door
  - opstelling van de machines in een omgeving met toepassing van het principe van de "kooi van Faraday" en
  - controle van de omgeving van het stemlokaal op de aanwezigheid van verdachte personen zoals die, naar wij begrijpen, met het oog op de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen ook plaats zal vinden waar NEDAP machines worden gebruikt.
9. Als overige remedies komen in aanmerking aanpassingen van de thans gebruikte machines door
  - deze aan de binnenkant te voorzien van een metaallaag die het lekken van radiostralen voorkomt,
  - toevoeging van bepaalde elektronica,
  - een zodanige aanpassing van de software dat de betrokken gegevens slechts vervormd en met storingen door onbevoegden kunnen worden gelezen en
  - een zodanige samenwerking tussen overheid en leverancier dat op de aldus aangepaste configuratie tijdig de vereiste goedkeuring kan worden verkregen.Wij hebben dergelijke aanpassingen in voorbereiding genomen, zullen a.s. maandag de daarvoor nodige tests uitvoeren en zullen u daarover in de loop van de volgende week in meer detail informeren.
10. Tussen het verschijnen van het AIVD rapport op 27 oktober jl. en de ruchtbaarheid die uw Ministerie daaraan op 30 oktober jl. heeft gegeven zijn de in het voorgaande genoemde aspecten niet, en in ieder geval niet zorgvuldig, onderzocht en overwogen. Voorzover wij, aan de hand van het AIVD rapport en de daarin vermelde testresultaten en geciteerde bronnen, hebben kunnen waarnemen, is evenmin sprake geweest van een zelfde behandeling van de NewVote machines als van de NEDAP machines.
11. Het feit dat onze NewVote machines bij de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen niet gebruikt zullen kunnen worden berokkent zowel ons als de gemeenten die op die machines zijn aangewezen aanzienlijke schade, waarop wij te gelegener tijd nader bij u zullen moeten terugkomen.

Op grond van het voorgaande treden wij gaarne ten spoedigste met u in overleg omtrent de mogelijkheden om genoemde schade zoveel en zo adequaat mogelijk te beperken.

In afwachting van uw spoedige reactie verblijven wij,

Mr. drs. L. Jongsma
Voorzitter Raad van Bestuur

Mr. S. van Oostrom
Lid Raad van Bestuur

De heer mr.dr.s. A. Nicolai
Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing
en Koninkrijksrelaties
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ DEN HAAG

Ons kenmerk
D2006.083/SvO

Uw referentie

Datum
17 november 2006

Doorkiesnummer
(070) 378 92 50

Bijlage(n)

Afdeling

Betreft

Fax
(070) 799 98 25

Zeer geachte heer Nicolai,

Met verwijzing naar

(a) uw Mededeling betreffende de Sdu stemmachines gedateerd 30 oktober 2006 met kenmerk 2006-0000352288,
(b) uw brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van dezelfde datum omtrent het
onderwerp "Stemmachines" en
(c) de Wet openbaarheid van bestuur,
verzoeken wij u ons, waar mogelijk door toezending van kopieën van de desbetreffende stukken, de volgende
informatie te verschaffen.

Nedap machines

1. De aan uw Ministerie uitgebrachte rapporten naar aanleiding van het onderzoek door de AIVD naar het mogelijk "meekijken met" of "afluisteren van" door de Nedap stemmachines afgegeven informatie.
2. Voorzover niet reeds blijkend uit de sub 1 bedoelde informatie: de overeenkomsten en verschillen tussen
  - de door de AIVD uitgevoerde testen die hebben geleid tot de bevindingen betreffende de Sdu NewVote machines als weergegeven in de ons ter hand gestelde Samenvatting van het AIVD rapport "Aanvallen op het stemgeheim via elektromagnetische effecten" gedateerd 27 oktober 2007; en
  - de testen die ten aanzien van de Nedap machines zijn uitgevoerd.
3. Voorzover niet reeds blijkend uit de sub 1 en 2 bedoelde informatie: de criteria en de documentatie aan de hand waarvan bepaald is of, en zo ja in welke mate, de Nedap machines minder straling afgeven dan de Sdu machines.
4. Voorzover niet reeds blijkend uit de sub 1 en 2 bedoelde informatie: de documentatie op basis waarvan kan blijken of, en zo ja in hoeverre, bij het beoordelen van het stralingsgedrag van de Nedap machines, in het licht van de bevindingen genoteerd in paragraaf 2.1 van voormelde Samenvatting van het AIVD rapport volgens hetwelk door de AIVD mogelijk wordt geacht
  - dat het beeld dat de kiezer op het scherm van een Sdu NewVote machine ziet, óók wanneer zich tussen "aanvaller" en stemmachine een muur bevindt, op een afstand van 40 meter gereproduceerd kan worden; en

Graag bij het beantwoorden van deze brief datum en kenmerk vermelden.

20112005

dat "een aanvaller met een redelijke wereldontvanger of scanner op afstanden groter dan 50 meter onderscheid naar partijen kan maken" mede in aanmerking zijn genomen, en zo ja met welke weging daarvan, de bevindingen van TNO en van Stichting "Wij vertrouwen stemcomputers niet", volgens welke het door de Nedap machines afgegeven signaal in ieder geval op een afstand van 25 meter kan worden opgevangen.

5. Voorzover niet reeds blijkt uit de sub 4 bedoelde informatie: de basis van de door u, in uw debat omtrent de onderhavige materie met de Tweede Kamer, genoemde norm van 5 meter.
6. De door uw Ministerie bij het beoordelen van het stralingsgedrag van de Sdu machines en die van Nedap toegepaste normen, zowel die ter beteugeling van het "meekijken" naar het scherm zoals dat voor de kiezer zichtbaar is, als die ter beteugeling van het "afluisteren" van door de machine afgegeven hoorbare signalen.
7. De modificaties aan de Nedap machines, die zijn of worden aangebracht teneinde de risico's van door straling bij de Nedap machines mogelijk gemaakt meekijken of afluisteren te elimineren, althans te beperken.
8. De op grond van de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 en overige relevante wetgeving genomen, dan wel in voorbereiding zijnde, maatregelen, op grond waarvan, na implementatie van de sub 7 bedoelde modificaties, de Nedap machines gebruikt zouden kunnen worden voor de op 22 november a.s. te houden Tweede Kamerverkiezingen.

Samson machines

9. De beoordeling door uw Ministerie van de bruikbaarheid bij de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen van de Samson machines en de dienaangaande door uw Ministerie genomen maatregelen en gedane aanbevelingen.

Communicatie met gemeentes

10. De, ten gevolge op uw brief van 30 oktober 2006 met kenmerk 2006-0000351339 aan de burgemeesters van de 35 gemeentes die op de Sdu machines zijn aangewezen, door uw Ministerie aan de betrokken gemeentes met het oog op de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen gedane aanbevelingen en voorstellen.
11. De door uw Ministerie, ter waarborging van het stemgeheim en het goede verloop van de verkiezingen, getroffen maatregelen, dan wel gedane aanbevelingen, jegens de gemeentes die voor de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen gebruik zullen maken van de Nedap machines.

Gemodificeerde Sdu machines

12. Voorzover nodig teneinde ons in staat te stellen de inmiddels door ons gevonden oplossingen ter beteugeling van meekijken en afluisteren op efficiëntie te testen en in aansluiting op onze desbetreffende brief van 7 november jl.: de specificaties van de apparatuur waarmee, op dezelfde wijze als weergegeven in voormelde Samenvatting van het AIVD rapport, het stemgedrag van een kiezer kan worden afgekeken of afgeluisterd.

In afwachting van uw speedige reactie op het voorgaande verblijf ik

Mr. S. van Oostrom
Raad van Bestuur

Verzonden: maandag 11 december 2006 14:33

Onderwerp: RE: Wob-verzoek Stichting Wij vertrouwen stemmachines niet

Geachte heer Cuperus,

Overeenkomstig hetgeen ik vanochtend telefonisch met mevrouw mr. M. Smit het afgesproken, bericht ik u dat u de stukken uit de in onderstaande mail bedoelde dossiers die betrekking hebben op SDU of voorgangers kunt inzien.

U kunt mij bellen voor een afspraak op _____ Ik stel voor een afspraak op woensdag of donderdagochtend, zodat we nog even gelegenheid hebben om de dossiers door te lopen.

Met vriendelijke groet,

Afdeling Wetgeving Veiligheid en Openbaar Bestuur
Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Herengracht 17,

maandag 11 december 2006 11:43

Onderwerp: Wob-verzoek Stichting Wij vertrouwen stemmachines niet

Geachte heer Cuperus,

Op 24 oktober 2006 zond de stichting "Wij vertrouwen stemmachines niet" een nieuw verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Dit verzoek bestond uit 19 onderdelen. De meeste van die onderdelen hebben betrekking op de ontwikkelingen rond stemmachines vanaf 11 juli 2006. De gevraagde informatie (waaronder correspondentie met u) wordt thans verzameld. Vervolgens zal de verzamelde informatie worden getoetst aan de Wob.

Onder punt 16 van het Wob-verzoek wordt echter verzocht om alle documenten en correspondentie betreffende beveiligingsonderzoeken en risicoanalyses, alsmede alle ingewonnen technisch advies met betrekking tot het elektronisch stemmen in Nederland, sinds de invoering.

In de archieven van het Ministerie van BZK zijn met betrekking tot dit onderdeel van het verzoek een aantal mappen aangetroffen over de periode 1964 tot heden. Deze informatie bevat ondermeer de aanvragen met bijlagen betreffend de goedkeuring van stemmachines van SDU en voorgangers en andere met deze voorgangers gevoerde correspondentie. Zoals u reeds eerder van de zijde van het ministerie is medegedeeld, zijn de TNO-rapporten van 26 november 2001, 13 mei 2004 en 8 februari 2006 reeds openbaar gemaakt. Het ministerie overweegt de met betrekking tot SDU en voorgangers in genoemde mappen aangetroffen oudere informatie eveneens openbaar te maken. Gelet op de omvang van de aangetroffen informatie wordt overwogen om deze informatie openbaar te maken door deze voor de stichting "Wij vertrouwen stemmachines niet" ter inzage te leggen, vooruitlopend op de beslissing op het overblijvende deel van het Wob-verzoek.

Graag verneem ik van u op korte termijn het standpunt van SDU in deze. Indien SDU tegen openbaarmaking bedenkingen heeft, verzoek ik u mij mede te delen op welke wettelijke gronden de

openbaarmaking van de op SDU en voorgangers betrekking hebbende informatie achterwege zou moeten blijven.

Indien de bedenkingen die u eventueel aanvoert naar het oordeel van de Minister, op grond van de Wob, niet kunnen leiden tot afwijzing van het Wob-verzoek, voor zover betrekking hebbende op de SDU en voorgangers, zult u hiervan tijdig worden geïnformeerd, zodat u in de gelegenheid bent de rechter te verzoeken de openbaarmaking op te schorten.

Met vriendelijke groet,

Afdeling Wetgeving Veiligheid en Openbaar Bestuur
Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Herengracht 17,

Datum
27 december 2006

Ons kenmerk
2006-0000426767

Onderdeel
CZW/CB

Sdu
t.a.v. mr. S. van Oostrom
Raad van Bestuur
Postbus 20025
2500 EA Den Haag

Uw kenmerk

Onderwerp
Verzoek om informatie

Blad
1 van 3

Aantal bijlagen
12

Bezoekadres
Herengracht 17
2511 EG Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.minbzk.nl

In uw brief van 17 november jl. verzoekt u informatie met betrekking tot Nedap-stemmachines, Samsonstemmachines, communicatie van het ministerie met gemeenten betreffende stemmachines en specificaties van de apparatuur waarmee de AIVD het stralingsgedrag van de NewVotestemmachine heeft gemeten. Dezerzijds is verzuimd u een ontvangstbevestiging voor dit verzoek te sturen. Mijn excuses hiervoor.

Ik zal uw verzoek zoveel mogelijk puntsgewijs behandelen.

De Nedapstemmachines

1 t/m 3 U verzoekt primair om beschikbaarstelling van het door de AIVD opgestelde rapport. Voor zover dit rapport de Sdu-stemmachine betreft, heeft u dit rapport al in uw bezit. Voor zover het rapport de Nedap-stemmachine betreft, beraad ik mij momenteel op de vraag of het gehele rapport in een kader van een Wob-verzoek aangespannen door de stichting "Wij vertrouwen stemcomputers niet" openbaar moet worden gemaakt. Ik zal u op een later tijdstip inlichten over mijn besluit op dit punt. Dit geldt uiteraard ook voor uw verzoek met betrekking tot de aan dit rapport ten grondslag liggende documenten.

U verzoekt daarnaast om documentatie betreffende de overeenkomsten en verschillen tussen de testen die zijn uitgevoerd op de Sdu NewVote machines en de Nedap machines. Ook verzoekt u om informatie betreffende de criteria en de documenten aan de hand waarvan is bepaald dat de Nedap machines minder straling afgeven van de Sdu-machines. Ik kan u verzekeren dat de testmethode die de AIVD op de Sdu-stemmachine heeft uitgevoerd, identiek is geweest aan de methode die op de Nedap-stemmachines is uitgevoerd. Ik beschik echter niet over andere documentatie op dit punt dan het onder 1 genoemde rapport.

4. U vraagt mij in hoeverre bij de bevindingen ten aanzien van de Sdu-stemmachines mede in overweging zijn genomen de bevindingen van TNO en de stichting dat ook de Nedap stemmachines straling afgeven die tot op 25 meter kan worden waargenomen. Ik kan u in dit verband mededelen dat de AIVD heeft geconstateerd dat een van de typen stemmachines van Nedap, te weten de ES3A1, straling afgaf die tot op 25 meter op te vangen was. Dit heeft er toe

Datum
27 december 2006

Ons kenmerk
2006-0000426767

Onderdeel
CZW/CB

Blad
2 van 3

geleid dat deze stemmachines niet zijn ingezet bij de verkiezingen van 22 november jl. maar zijn vervangen door andere stemmachines waarvan was komen vast te staan dat binnen een straal van hooguit 5 meter van de machine de straling die de machines afgeven kan worden opgevangen en het display kan worden gereproduceerd. Hiervoor is echter zeer geavanceerde apparatuur nodig. Daarom heb ik afgezien van verdere maatregelen ten aanzien van dit type.

5. U vraagt mij naar informatie waarop de norm van 5 meter is gebaseerd die ik in het debat met de Tweede Kamer als acceptabel heb omschreven. Uit de verslaglegging van de Tweede Kamer blijkt dat ik deze norm heb genoemd vanuit de veronderstelling dat daarmee in de meeste gevallen de straling beperkt blijft tot het stemlokaal en de directe omgeving zodat adequate organisatorische maatregelen kunnen worden getroffen om het afluisteren tegen te gaan. Ik heb mij daarbij gebaseerd op de aangeleverde spreekpunten. Er zijn geen andere documenten die aan deze norm ten grondslag liggen. Wel is deze norm genoemd en toegelicht in de circulaire van 10 november 2006 (zie de website van het ministerie: http://www.minbzk.nl/onderwerpen/grondwet_en/verkiezingen/stemmachines/publicaties).

6. U vraagt om de normen die zijn toegepast om het stralingsgedrag van de stemmachines te beoordelen. Zoals ik heb gesteld in mijn brief aan de Tweede Kamer van 30 oktober jl. zijn er op dit punt geen andere normen gehanteerd dan de norm die in artikel J 33 onder a van de Kieswet is opgenomen, namelijk dat het geheime karakter van de stemming moet zijn gewaarborgd.

7. U verzoekt mij om informatie betreffende de modificaties die ten aanzien van de Nedap-machines zijn genomen om de straling dan wel het afluisteren te beperken. Ik verwijs u hiervoor naar mijn brief aan de Tweede Kamer van 30 oktober 2006 met betrekking tot het weglaten van diakritische tekens. Ook heb ik voor uw informatie toegevoegd het advies van de Kiesraad dat ik op dit punt heb ontvangen (bijlage). Voor het overige zijn er aan de Nedap-stemmachines geen modificaties gepleegd die tot doel hadden de straling te beperken.

8. Zoals hierboven vermeld, zijn ten aanzien van de stemmachines van Nedap geen modificaties aangebracht met betrekking tot het verminderen van straling of het afluisteren anders dan dat besloten is de namen van partijen en personen op de display zonder diakritische tekens weer te geven. Overigens zijn de Nedap-stemmachines wel herkeurd op grond van de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines. Voor uw informatie op dit punt treft u bijgaand aan de aanvraag van Nedap en de verklaring van Brightsight (zie bijlage); mijn besluit om de aangepaste stemmachines toe te laten voor gebruik bij verkiezingen is gepubliceerd in de Staatscourant van 21 november 2006 (Stcrt. 226).

De Samsonmachines

9. U verzoekt mij om documentatie met betrekking tot de bruikbaarheid van de Samson stemmachines. In de toelichting bij de mededeling van het voornemen

Datum
27 december 2006

Ons kenmerk
2006-0000426767

Onderdeel
CZW/CB

Blad
3 van 3

de goedkeuring voor gebruik bij verkiezingen van deze machines te schorsen is gesteld dat de goedkeuring voor deze machines is geschorst vanwege de veronderstelling dat deze vermoedelijk identiek zouden zijn qua straling aan de NewVote stemmachine. Het was helaas niet mogelijk deze machines nog tijdig voor 22 november daadwerkelijk te testen. Bovendien was er daarvóór geen aanleiding om deze machines te testen omdat geen enkele gemeente het voornemen had deze machines in te zetten bij de verkiezingen. Conform uw verzoek doe ik u tevens toekomen een tweetal brieven aan de gemeenten Tilburg en Eindhoven over dit onderwerp (zie bijlage).

Communicatie met gemeenten

10.U verzoekt mij om openbaarmaking van de aanbevelingen en voorstellen aan de 35 gemeenten die op 22 november geen gebruik hebben kunnen maken van de NewVote stemmachines. Bijgaand doe ik u de desbetreffende correspondentie toekomen met uitzondering van de in de brieven genoemde adviezen van de Landsadvocaat. Hierover zal ik in een later stadium een besluit nemen (zie bijlage).

11.U vraagt mij informatie betreffende de maatregelen en aanbevelingen jegens de gemeenten die gebruik hebben gemaakt van Nedap-stemmachines. De circulaire over dit onderwerp kunt u vinden op de eerder genoemde website van het ministerie.

Gemodificeerde Sdu-machines

12.U verzoekt mij u te informeren over de specificaties van de apparatuur waarmee de straling kan worden gemeten. Inmiddels zijn de door u aangepaste NewVote stemmachines opnieuw aan een onderzoek onderworpen. Ik ga er vanuit dat het daarmee niet meer noodzakelijk is u de desbetreffende specificaties toe te doen komen.

Verder wil ik u tevens verwijzen naar een aantal brieven die ik over dit onderwerp aan de Tweede Kamer heb gestuurd (Kamerstukken II 2006-2007, 30800 VI, nrs. 10, 11, 13 en 15).

**DE MINISTER VOOR BESTUURLIJKE VERNIEUWING EN
KONINKRIJKSRELATIES,**
voor deze,

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na bekendmaking van dit besluit daartegen bezwaar maken bij de Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, Postbus 20011, 2500 EA Den Haag. Het bezwaarschrift moet zijn ondertekend, voorzien zijn van een datum alsmede de naam en het adres van de indiener en dient vergezeld te gaan van het bestreden besluit en de gronden waarop het bezwaar berust.

Van:

Verzonden: woensdag 6 december 2006 11:43

Aan: 'H.Cuperus'

CC:

Onderwerp: Wob-verzoek Stichting Wij vertrouwen stemmachines niet

Geachte heer Cuperus,

Op 24 oktober 2006 zond de stichting "Wij vertrouwen stemmachines niet" een nieuw verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Dit verzoek bestond uit 19 onderdelen. De meeste van die onderdelen hebben betrekking op de ontwikkelingen rond stemmachines vanaf 11 juli 2006. De gevraagde informatie (waaronder correspondentie met u) wordt thans verzameld. Vervolgens zal de verzamelde informatie worden getoetst aan de Wob.

Onder punt 16 van het Wob-verzoek wordt echter verzocht om alle documenten en correspondentie betreffende beveiligingsonderzoeken en risicoanalyses, alsmede alle ingewonnen technisch advies met betrekking tot het elektronisch stemmen in Nederland, sinds de invoering.

In de archieven van het Ministerie van BZK zijn met betrekking tot dit onderdeel van het verzoek een aantal mappen aangetroffen over de periode 1964 tot heden. Deze informatie bevat ondermeer de aanvragen met bijlagen betreffend de goedkeuring van stemmachines van SDU en voorgangers en andere met deze voorgangers gevoerde correspondentie. Zoals u reeds eerder van de zijde van het ministerie is medegedeeld, zijn de TNO-rapporten van 26 november 2001, 13 mei 2004 en 8 februari 2006 reeds openbaar gemaakt. Het ministerie overweegt de met betrekking tot SDU en voorgangers in genoemde mappen aangetroffen oudere informatie eveneens openbaar te maken. Gelet op de omvang van de aangetroffen informatie wordt overwogen om deze informatie openbaar te maken door deze voor de stichting "Wij vertrouwen stemmachines niet" ter inzage te leggen, vooruitlopend op de beslissing op het overblijvende deel van het Wob-verzoek.

Graag verneem ik van u op korte termijn het standpunt van SDU in deze. Indien SDU tegen openbaarmaking bedenkingen heeft, verzoek ik u mij mede te delen op welke wettelijke gronden de openbaarmaking van de op SDU en voorgangers betrekking hebbende informatie achterwege zou moeten blijven. Indien de bedenkingen die u eventueel aanvoert naar het oordeel van de Minister, op grond van de Wob, niet kunnen leiden tot afwijzing van het Wob-verzoek, voor zover betrekking hebbende op de SDU en voorgangers, zult u hiervan tijdig worden geïnformeerd, zodat u in de gelegenheid bent de rechter te verzoeken de openbaarmaking op te schorten.

Met vriendelijke groet,

Afdeling Wetgeving, Veiligheid en Openbaar Bestuur
Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Herengracht 17,
1017 CA Amsterdam

3